

Władysław Terlecki

Pracownie budowlano-konserwatorskie w pracowniach konserwacji zabytków

---

Ochrona Zabytków 8/4 (31), 217-220

1955

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OCHRONA ZABYTKÓW

ROK VIII

NR 4 (31)

PRACOWNIE BUDOWLANO-KONSERWATORSKIE W PRACOWNIACH KONSERWACJI ZABYTKÓW

WŁADYSŁAW TERLECKI

W lutym 1955 roku ukazało się zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki, rozszerzające zakres działania Pracowni Konserwacji Zabytków o dział budowlano-konserwatorski i tym samym istniejące od r. 1950 przedsiębiorstwo konserwatorskie pt. Pracownie Konserwacji Zabytków objęło swym zakresem działania wszelkie wykonawcze zagadnienia konserwatorskie od zabytków sztuki zdobniczej począwszy, poprzez zabytki grafiki, malarstwa i rzeźby — aż do zabytków architektury włącznie.

Wysiłki zmierzające do zorganizowania przedsiębiorstwa budowlanego wyspecjalizowanego do celów konserwacji budynków zabytkowych mają już dziś swoją historię.

Ryc. 184. Pałac w Wilanowie. Zakładanie izolacji poziomej w korpusie głównym.

Ryc. 185. Kolegiata w Tumie pod Łęczycą.
Zabezpieczanie filara.

wertyńskich, Prymasowski, Biskupów Krakowskich, Raczyńskich, kościoły: Św. Anny, Sakramentek, b. kościół Św. Marcina i długi szereg innych zabytków architektury.

Wciąż rosnący nurt budownictwa lat ostatnich, dążąc do uzyskania większej sprawności w budowie nowych obiektów, do zmniejszenia kosztów budowy, zwiększenia mechanizacji i typizacji robót budowlanych, przebudował organizację pracy i strukturę zjednoczeń budowlanych w kierunku możliwości wytwarzania obiektów budowlanych w czasie z góry określonym, przy pełnym zakordowaniu pracy robotnika. Odbudowa, konserwacja (remont) i adaptacja budynków zabytkowych napotykała w tych warunkach na wciąż rosnące trudności w szablonych ramach szeregowych zjednoczeń budowlanych z przyczyny niemożności wstępnego określenia wartości zamierzonych robót oraz czasu ich trwania.

Odbudowa budynku zabytkowego musi wszakże pokonywać wciąż nowe, nieprzewidziane trudności powstające w czasie trwania samej budowy, wynikające z licznych niewiadomych, tkwiących w elementach zabytkowego obiektu. Trudności te hamowały tempo robót, podnosiły ich koszt i tym samym rozszarpały ramy typowej organizacji zjednoczenia budowlanego. Znaczna część czynności technicznych nie mogła być znormalizowana, uniemożliwiała stosowanie

¹ Patrz: Ochrona Zabytków 1951 nr 1/2 str. 3—23.

W pierwszych latach powojennych rozpoczęło odbudowę niektórych zabytków Społeczne Przedsiębiorstwo Budowlane. Miejsce jego zajęło w r. 1948 Państwowe Przedsiębiorstwo Budowlane nr 10 w Warszawie, którego głównym zadaniem była odbudowa na terenie Warszawy zabytków architektury zniszczonych w czasie ostatniej wojny. Istniało ono do r. 1950 mając w swym dorobku rozpoczęte odbudowy szeregu zabytków, jak np. pałac w Łazienkach i pałac Potockich¹.

Po przeorganizowaniu w r. 1950 przedsiębiorstw budowlanych w Polsce w Zjednoczenia Budowlane, zadania zlikwidowanego P.P.B.—10 przyjęło Zjednoczenie nr 3 Konserwacji Architektury Monumentalnej K.A.M., które w Warszawie i poza jej granicami odbudowało znaczną ilość budynków zabytkowych i całych ich zespołów, że wymienimy Stare i Nowe Miasto, pałace: Potockich, Kazimierzowski, Czet-

systemu akordowego a nawet nie mogła być objęta obmiarem i kosztorysem.

Trudności te doprowadziły do tego, iż Zjednoczenie K.A.M. najbardziej przystosowane do odbudowy zabytków architektury odmówiło kontynuowania robót konserwatorsko-budowlanych przy zespole zabytkowym Wilanowa.

Oczywistą koniecznością stało się powołanie do życia przedsiębiorstwa budowlano-konserwatorskiego o strukturze odmiennej od szeregowego zjednoczenia budowlanego, typem swym przystosowanego do zadań konserwatorskich. Inicjatywę w tym kierunku podjął najbardziej zainteresowany w tym resort — Ministerstwo Kultury i Sztuki, **z**mierając do powołania w ramach resortu własnego przedsiębiorstwa budowlano-konserwatorskiego.

Ryc. 186. Wilanów — Pomarańczarnia. Prace przy kotłowni c. o.

Na polecenie Generalnego Konserwatora prof. Jana Zachwatowicza istniejące przedsiębiorstwo Pracowni Konserwacji Zabytków przystąpiło w r. 1953 do zorganizowania oddzielnego zespołu, którego zadaniem byłaby realizacja prac konserwatorskich w odniesieniu do zabytków architektury na obszarze całego kraju.

Pokonując duże trudności formalne, P. K. Z. w marcu 1955 roku mogło przystąpić do pierwszych robót konserwatorskich w Wilanowie, przejmując konserwację tego obiektu z rąk tak bardzo zasłużonych zespołów robotniczych K.A.M. W czerwcu tego roku Pracownie poza Wilanowem prowadziły już roboty konserwatorskie w Łazienkach, pałacu Krasińskich i pałacu Raczyńskich w Warszawie, w Białymstoku przy odbudowie pałacu Branickich, w Dojlidach (pałac Lubomirskich), w gimnazjum w Siedlcach i w Pułtusku (ratusz miejski). W najbliższym czasie uruchomione być mają roboty w Tumie pod Łęczycą, w Nieborowie, w Jabłonie (stara poczta) i w innych miejscowościach, rozszerzając tym samym coraz bardziej zakres swego działania w terenie.

W chwili obecnej Pracownie Konserwacji Zabytków w ramach jednego przedsiębiorstwa posiadają możliwość realizacji zadań konserwacji zabytków architektury w najszerzej pomyślanym zakresie, począwszy od przeprowadzenia badań i studiów naukowych zagadnienia odbudowy określonego zabytku, poprzez wykonanie pełnej koniecznej dokumentacji technicznej, aż do realizacji robót budowlano-konserwatorskich rękami własnych zespołów złożonych z rzemieślników-konserwatorów. Zakres ten obejmuje nie tylko budynek zabytkowy, lecz również jego zewnętrzny i wewnętrzny wystrój architektoniczny aż do polichromii, płaskorzeźby i rzeźby włącznie.

Tak szeroko pomyślany zakres zadań stawia przed zespołem pracowników Pracowni zadanie trudne i złożone, wymagające doboru najlepszych sił fachowych, poświęcających swe wysiłki odbudowie i konserwacji zabytków, podniesienia poziomu pracy rzemieślnika konserwatora przez jego intensywne szkolenie teoretyczne i praktyczne. Koniecznym się staje rozwinięcie i odtworzenie niektórych rodzajów rzemiosła artystycznego, nie wykonywanych przez szeregowe zjednoczenia budowlane jak np. pozłotnictwo, snycerstwo, posadzkarstwo połączone z intarsją, kowalstwo artystyczne itp.

Poważne zadanie stoi przed zaopatrzeniem materiałowym Pracowni, które często musi dostarczyć zespołom robotniczym materiał o charakterze specjalnym jak np. wapno wieloletnie, drewno wielogatunkowe suche, w tym i egzotyczne importowane z zagranicy, duży asortyment różnych metali w najrozmaitszej postaci aż do złota listkowego włącznie. Trzeba niewątpliwie lat upartej pracy, by istniejący dziś zarys organizacji P.K.Z. rozwinąć do ram silnego zespołu posiadającego specjalistów wszystkich potrzebnych technik konserwatorskich, uzbrojonych w nowoczesną wiedzę, konieczny sprzęt techniczny, tworzących swoistą szkołę praktycznej szkoły konserwatorskiej, ogarniającą całość zagadnienia konserwacji zabytków.

Zadanie stojące przed Pracowniami jest ogromne. Po zniszczeniach ostatniej wojny pozostało do odbudowy jeszcze wiele cennych zabytków architektury, że wymienimy Zamek Warszawski, Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie, wiele obiektów pomniejszych aż do licznych zabytków budownictwa drewnianego włącznie. W roku 1956 przewidziane jest potrojenie przerobu finansowego przedsiębiorstwa, które powinno zrealizować całość zadań przewidzianych do realizacji w tym roku przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Nie jest to jednak granica rozwoju Pracowni. Powinny one niewątpliwie objąć swym zasięgiem i te wszystkie prace przy zabytkach architektury, które znajdują się poza administracją resortu Kultury.

Aż do chwili zakończenia etapu odbudowy zniszczonych przez wojny i czas budowlu zabytkowych, Pracownie będą musiały realizować przebudowy, adaptacje i częściowo rekonstrukcje zabytków architektury. Właściwym jednak zadaniem Pracowni będzie żmudna praca przy remontach bieżących i kapitalnych zabytków na obszarze całej Polski.

Skończył się wreszcie okres improwizowanej pracy, kiedy widzieliśmy nieraz przy odbudowie cennych zabytków przeszłości ludzi przypadkowych, nieprzygotowanych, obojętnych na postawione przed nimi zadanie, a nawet czasem widzących w zabytkach zawadę do szybkich osiągnięć ilościowych. Zabytki architektury pod względem fachowym i ideowym będą otoczone opieką, która będzie, mamy nadzieję, współmierna wielkim walorom spuścizny artystycznej pozostawionej nam przez poprzednie pokolenia.